Contributed by Evie Embrechts*
donderdag, 06 december 2012 - Last Updated donderdag, 06 december 2012

Praten over pornografie en pornocultuur is niet gemakkelijk. Het is een complex en confronterend onderwerp, waarin heel persoonlijke belevingen en emoties naast een enorme industrie staan die in haar winststreven steeds extremere en gewelddadigere beelden verkoopt.

Met duizenden titels per jaarlijks en een enorme hoeveelheid pornografie online, is porno enorm breed verspreid. Bovendien dringen waarden van pornografie door in de mainstreamcultuur, een proces dat we pornoficatie noemen. Films, videoclips, tijdschriften en reclame tonen steeds meer beelden die door pornografie ‘geïnspireerd’ zijn, en op z’n zachtst gezegd problematisch zijn. We zien steeds meer trends zoals paaldanscursussen als sport, borstvergrotingen, botox, schaamlipverkleining en een ontharingsnorm die steeds kinderlijker en minder menselijk wordt. Geseksualiseerd geweld op vrouwen is steeds vaker in reclames terug te vinden.

Pornografie wordt gebruikt als label voor wat mensen seksueel interessant vinden, het is een cool woord geworden: food porn, furniture porn... Helaas is dit woordgebruik niet zo onschuldig als het lijkt. Hierdoor accepteren we namelijk impliciet de porno-industrie als een legitieme industrie. De terminologie van pornografie kan steeds verder doordringen: pimps & ho’s feestjes, pimping van eender wat, van auto’s tot pastagerechten.

In de porno-industrie zie je de samenwerking tussen kapitalisme en patriarchaat, winst en geweld gaan hier hand in hand. Pooiers-nieuwe-stijl scholen zich om tot mediamakers die hun bezit steeds verder misbruiken voor meer winst. Het is een industrie, maar het onderwerp misleidt mensen, want wie kritiek durft te hebben zou een seksueel gefrustreerde moraalridder zijn. Net zoals mensen die McDonald’s bekritiseren problemen hebben met voedsel?

Pornografie is iets heel anders dan seksualiteit, maar het staat er niet los van: het draagt bij aan het creëren van een bepaalde cultuur die beïnvloedt hoe we leven, relaties en seks beleven. Pornografie wordt als iets steeds normaler gezien in plaats van de industrie van geweld die het in werkelijkheid is. Hierdoor wordt verzet minder begrijpbaar in de mainstream en het maakt dat kritische feministes steeds meer onder vuur komen te liggen.

Beelden van de pornocultuur

Veel mensen hebben het naïef idee dat pornografie gewoon beelden zijn van mensen die met elkaar vrijen – dat is helaas niet zo. Die beelden zijn steeds gewelddadiger geworden – een neerwaartse spiraal die nog steeds verdergaat.

De porno-industrie als geheel is gedreven door het maken van zoveel mogelijk winst. Dat gaat niet over nuancering of kunst of seksuele vorming. Dat doen ze door beelden te maken die steeds extremer worden in een wedloop om marktaandelen.

Diezelfde beelden zijn terug te vinden in reclame. Beelden van dode vrouwen die jeans promoten, vrouwen die bewusteloos zijn en verkracht gaan worden, bewerkte beelden die er steeds meer nep gaan uitzien. Is het toeval dat we tegenwoordig video’s en boeken met sekslessen hebben van pornoactrices, die betaald worden om te faken, en dat onze schoonheidsindustrie een pop als ideale vrouw voorstelt?

Pornografie als ideologie

Beelden spelen een niet te onderschatten rol bij het verspreiden van normen en ideologie. Zoals de

Amerikaanse schrijvers Gail Dines en Robert Jensen stellen is ‘pornografie voor patriarchale verhoudingen wat commerciële televisie is voor kapitalisme’, een conclusie die aansluit bij linkse analyses van de rol van media en ideologie. Vele tienduizenden beelden waarin telkens vrouwen als object behandeld worden, vernederd en gebruikt als sekspop, dat is geen toeval maar een patroon. Het effect is een grootschalige verspreiding van de waarden achter deze beelden, en die waarden zijn niet feministisch.

Pornografie creëert een kader om de wereld te zien. Pornografie vertelt dat geweld acceptabel is, dat vrouwen het willen en het stiekem geweldig vinden. Vrouwen die niet willen, moeten overtuigd worden. Het geweld is geen geweld meer maar een fetisj, een vorm van seks gelijkwaardig aan alle andere – iedereen heeft zijn fetisj en sommige vrouwen willen nu eenmaal gewoon graag mishandeld worden. Vrouwen willen geen variatie of respectvolle communicatie. De enige bestaansreden voor een vrouw is een man die op haar of in haar klaarkomt.

Pornografie zegt dat vrouwen objecten zijn, een masturbatiehulpmiddel voor het plezier van de kijker. Als vrouwen in alle media worden voorgesteld als seksobjecten, afgerekend op onze fuckability, ons uiterlijk en onze seksuele beschikbaarheid, vermindert dat de mate waarin we serieus worden genomen als mensen.

Pornografie draagt bij tot seksuele verharding en het geloof in verkrachtingsmythes (‘eigenlijk willen vrouwen altijd’, ‘ze zeggen nee maar bedoelen ja’, enzovoort). Het aantal verkrachtingsscènes in pornografie is sterk gestegen. Dit afdoen als ‘slechts een fantasie’ is pijnlijk en roept trouwens ook vragen op over in welke maatschappij we leven dat zoiets als een opwindende fantasie wordt gezien en verkocht.

In een recent onderzoek konden deelnemers het onderscheid niet meer maken tussen uitspraken van verkrachters en uitspraken van columnisten van mannenbladen. Dat is geen toeval, dat komt omdat dezelfde waarden beide groepen drijven.

Telkens als feministes kritiek leveren op de porno-industrie krijgen we commentaar als zouden we preuts en antiseks zijn, dat we ons gedragen als moraalridders. De echte vraag is waarom mensen zo heftig en vol haat reageren als je je uitspreekt tegen bijvoorbeeld prostitutie en pornografie. Het feit dat zoveel mensen pornografie en seks verwarren, betekent dat de porno-industrie grotendeels geslaagd is in haar opzet.

Seksuele beschikbaarheid is een basisvereiste voor vrouwen in deze cultuur. Vrouwen die niet voldoende moeite doen om ‘er goed uit te zien’ krijgen allerlei verwijten naar hun hoofd: slons, lesbo, preuts. Dit is een van de vlakken waarop vrouwen als groep ook sterk bijdragen tot hun eigen objectificatie.

De ideologie van porno is zo angstwekkend omdat ze zo alomtegenwoordig is, zo binnengedrongen in onze geesten dat ze haast onzichtbaar is geworden, een bijna perfecte hegemonie.

Seksuele politiek

Het begrip seksuele politiek gaat over de manier waarop macht en seksualiteit verweven zijn, de invloed van machtsrelaties op onze seksuele praktijk en ons denken hierover.

De seksualisering van macht is een aspect van seksisme. De systemen van overheersing in deze wereld, bijvoorbeeld de sociale macht van mannen over vrouwen, worden als natuurlijk en gewenst voorgesteld en erotisch gemaakt. Nee, dominantie gaat niet over wie er dit keer eens boven ligt tijdens het vrijen.

In pornografie is er een steeds verdergaande seksualisering van verkrachting. De dominantie van mannen over vrouwen wordt als natuurlijk, gewenst en opwindend voorgesteld. Op die manier blijft

die dominantie gemakkelijker voortbestaan: als mensen denken dat iets natuurlijk is, is er minder verzet. Als geweld tot seks wordt gemaakt, wordt seks geweld: door dergelijke beelden vermindert de ruimte van mensen om aan werkelijke, gelijkwaardige seks te doen.

Dat iets opwindend is, wil nog niet zeggen dat we de uitbuiting dan mogen negeren. Een ijsje van Nestlé of een hamburger van McDonald’s kan ook lekker zijn maar dat maakt het niet ethisch of ecologisch. Het lijkt alsof we geen kritiek meer mogen hebben op iets zodra er iemand een erectie van krijgt of nat van wordt. Wat ons opwindt is tenminste deels aangeleerd, en in een seksistische cultuur leren we opgewonden te worden van seksistische handelingen of beelden. Dat is wat feministes bedoelen als we kritisch zijn over de seksualisering van dominantie. Het is ook op dit aspect dat me een heleboel verzet mogelijk lijkt: we kunnen op zoek naar wat ons opwindt en niet seksistisch is...

Er is een ontwikkeling bezig waarin mensen noties van machtsverhoudingen tussen sociale groepen aan het vergeten zijn – of in moderner jargon: er vindt een depolitisering en liberalisering plaats. De hedendaagse feministische beweging als geheel genomen reageert niet tegen dit proces, of in ieder geval niet effectief. Het idee om een einde te maken aan een dergelijke industrie is er niet meer, in plaats daarvan zien we allerlei vormen van individualistisch verzet: mensen stellen bijvoorbeeld voor om nog meer beelden te maken, alternatieve beelden die dan voor meer diversiteit moeten zorgen, en op die manier zou het probleem dan verdwijnen.

Bevrijding

Sommige groepen zetten tegenover seksueel conservatisme een empowered alternatief: dure lingerie aandoen en je als gewillig strippende sekspoes gedragen, keihard genieten van je eigen objectificatie, et cetera. Beide opties zijn even zinloos. Maar wat dan?

Het vergt veel moed om toe te geven dat we allemaal deels een product zijn van onze omgeving en dat patriarchale verhoudingen ook doordringen in de meest persoonlijke aspecten van je leven. Leuk is anders, maar juist daarom moeten we moeilijke vragen kunnen stellen. Als feministe wil ik ruimte creëren om zelf te ontdekken. Ik wil dat vrouwen een seksualiteit kunnen ontwikkelen niet gevormd door patriarchale massamedia. Menselijke relaties zijn geen koopwaar.

Willen we een pornocultuur of willen we echte seksuele bevrijding?

* Evie Embrechts is actief in FEL. Dit artikel verscheen eerder in Grenzeloos, tijdschrift van de Nederlandse SAP.